SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
HRVATSKA FRANJEVAČKA PROVINCIJA SV. ĆIRILA I METODA
HRVATSKA PROVINCIJA SV. JERONIMA FRANJEVACA KONVENTUALACA

SV. NIKOLA TAVELIĆ MUČENIK –

NJEGOVO VRIJEME I TRAJNA PORUKA

ZBORNIK RADOVA

Uredili:
Daniel Patafta, OFM
Nedjeljka s. Valerija Kovač

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
HRVATSKA FRANJEVAČKA PROVINCIJA SV. ĆIRILA I METODA
HRVATSKA PROVINCIJA SV. JERONIMA FRANJEVACA KONVENTUALACA

SV. NIKOLA TAVELIĆ MUČENIK – NJEGOVO VRIJEME I TRAJNA PORUKA

Zbornik radova

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
**SV. NIKOLA TAVELIĆ MUČENIK –
NJEGOVO VRIJEME I TRAJNA PORUKA**
Zbornik radova

Biblioteka: Zbornici radova
Knjiga IX.

Sunakladnici:
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Brat Franjo
Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konventualaca

Za sunakladnike:
Mario Cifrak, dekan KBF-a Sveučilišta u Zagrebu
Ilija Vrdoljak, provincijalni ministar Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda
Josip Blažević, provincijalni ministar Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevaca konventualaca

Povjerenstvo za izdavačku djelatnost KBF-a Sveučilišta u Zagrebu:
Nenad Malović, Anto Barišić, Nedjeljka s. Valerija Kovač, Vanda Kraft Soić, Ana Biočić

Uredili:
Daniel Patafta
Nedjeljka s. Valerija Kovač

Recenzenti Zbornika:
Noel Muscat, Jeruzalem
Marija Pehar, Zagreb
Marko Medved, Rijeka

Jezična lektura i korektura:
Martina Horvat

Prijelom i grafičko oblikovanje:
Veritas - Glasnik svetoga Antuna Padovanskoga (Ivica Beljan)

Tisak:
Denona d.o.o., Zagreb

Naklada: 500

ISBN: 978-953-6420-19-3 (Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu)
ISBN: 978-953-6428-63-2 (Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Brat Franjo)
ISBN: 978-953-8043-25-3 (Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konventualaca)

Tiskano u rujnu 2019.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001040507.

Copyright ©: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konventualaca

SV. NIKOLA TAVELIĆ MUČENIK – NJEGOVO VRIJEME I TRAJNA PORUKA

ZBORNIK RADOVA ČETVRTOG MEĐUNARODNOG
ZNANSTVENOG SKUPA »FRANJEVAČKI VELIKANI«
O SV. NIKOLI TAVELIĆU
ŠIBENIK, 20. – 21. LISTOPADA 2017.

UREDILI:
Daniel Patafta, OFM
Nedjeljka s. Valerija Kovač

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda
Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konventualaca

Zagreb, 2019.

SADRŽAJ

Tomislav Rogić
Riječ šibenskog biskupa mons. Tomislava Rogića 13

Ivan Bradarić
Sveti Nikola Tavelić i njegova braća:
franjevci koji su ljubili sve do mučeništva. 15

Daniel Patafta - Nedjeljka Valerija Kovač
Predgovor urednikâ zbornika 17

Daniel Patafta - Nedjeljka Valerija Kovač
Preface of the editors 21

PROSTOR I VRIJEME ŽIVOTA I DJELOVANJA NIKOLE TAVELIĆA

Daniel Patafta, OFM
FRANJEVAČKI RED U DOBA NIKOLE TAVELIĆA 27

Uvod 27
1. Reformni pokreti u Italiji i fra Pavao iz Trincija 29
2. Reformni pokret do početka 14. stoljeća. 36
3. Franjevački red i Veliki zapadni raskol -
francuski i španjolski reformni pokret 38
Zaključak 44
Abstract 45

Tomislav Galović – Ivan Majnarić
HRVATSKA I ŠIBENIK U TAVELIĆEVO DOBA. PRESJEK KROZ POVIJEST KRALJEVINE I GRADA U 14. STOLJEĆU. 47

Uvod 47
1. Europa i Kraljevina Hrvatska i Dalmacija 14. stoljeća 49
2. Šibenik u 14. stoljeću 56
Zaključak 64
Abstract 66

Sanja Miljan
DJELATNOST FRANJEVACA U ŠIBENIKU OD KRAJA 13. DO POČETKA 15. STOLJEĆA: VELIKA POBOŽNOST I AKTIVNOST U MALOM SAMOSTANU 67

Uvod 67
1. O osnutku i Samostanu sv. Frane u Šibeniku 68
2. Službe šibenskih franjevaca unutar Reda. 69
2.1. Gvardijani šibenskog samostana 69
2.2. Šibenski franjevci na službi gvardijana drugih dalmatinskih komuna 71
2.3. Druge službe – od provincijala do lektora 72
3. Ekonomsko stanje i djelatnost šibenskih franjevaca. 73
4. Laička sfera franjevačkog života – prokuratori. 76
Zaključak. 78
Abstract 80

Narcyz Stanisław Klimas, OFM
LA CUSTODIA DI TERRA SANTA ALLA FINE DEL XIV ED ALL'INIZIO DEL XV SECOLO 81

1. Il periodo dell'organizzazione della Custodia di Terra Santa: 1342-1517 82
2. Situazione giuridica della Custodia di fronte alla legge islamica 93
3. Le condizioni di vita per i frati a Gerusalemme 98
Conclusione 104
Sažetak. 105

MUČENIŠTVO – TEOLOŠKA I FRANJEVAČKA PERSPEKTIVA

Darko Tepert, OFM
MUČENIŠTVO U SVJETLU SVETOPISAMSKIH ŽRTAVA 109

Uvod 109
1. Sustav žrtvi Staroga zavjeta 110
a) Terminologija 111
b) Preskriptivni tekstovi 112
i. Izl 23,18–19; 29,10–30,10 112
ii. Lev 1–7 114

iii. Lev 8–10 . . . 115
iv. Ostali žrtveni propisi . . . 115
c) Deskriptivni tekstovi . . . 117
i. Abel . . . 117
ii. Noa . . . 117
iii. Abraham . . . 118
iv. Izl 24 . . . 119
v. 1Kr 8 . . . 120
d) Raznolikost žrtava . . . 120
2. Razvoj promišljanja o žrtvi i mučeništvu . . . 121
a) Deuteroizaija . . . 121
b) Druga knjiga o Makabejcima . . . 122
c) Mudr 3,1–12 . . . 123
3. Intertestamentarna literatura . . . 123
4. Novozavjetni pogled . . . 124
5. Svetopisamski korijeni mučeništva u franjevaštvu . . . 125
Zaključak . . . 127
Riassunto . . . 129

Nedjeljka s. Valerija Kovač
MUČENIŠTVO KAO ZAHTJEV KRISTOM PREOBRAŽENE EGZISTENCIJE . . . 131

Uvod . . . 131
1. Kršćaninov novi identitet u Isusu Kristu i poziv na nasljedovanje . . . 132
2. Isus Krist mučenik – temelj i uzor mučeništva . . . 135
3. Mučeništvo kao smrt u činu potpune slobode . . . 139
4. Mučeništvo u povijesnoj konkretizaciji nasljedovanja Isusa Krista . . . 142
5. Patnja, nenasilje i aktivna borba u svjetlu mučenikove povezanosti s Isusom Kristom . . . 146
Zaključak . . . 150
Abstract . . . 153

Tomislav Smiljanić, OFM
MUČENIŠTVO – SVJEDOČANSTVO ZA ISTINU EVANĐELJA. TEOLOŠKO-MORALNE IMPLIKACIJE MUČENIŠTVA U SVJETLU KRISTOCENTRIČNOG USTROJSTVA KRŠĆANSKE VJERE . . . 155

Uvod 156
1. Biblijska ideja mučeništva – žrtva i svjedočanstvo 157
2. Mučeništvo — svjedočanstvo za moralnu istinu 159
3. Kristocentrička struktura kršćanske vjere i moralne teologije . . . 162
4. Nekoliko crtica o promišljanju mučeništva sv. Nikole Tavelića . . 165
Zaključak 167
Abstract 168

MARINKO PEJIĆ, OFM
ANĐEO KLARENSKI (ANGELO CLARENO) IZMEĐU KRŠĆANSKOG ISTOKA I ZAPADA 171

Uvod 172
1. Povijesni kontekst u kojem živi i djeluje Anđeo Klarenski 173
2. Anđelov boravak na Istoku 176
3. Tragovi istočne duhovne tradicije u »Spisima« Anđela Klarenskog 178
Zaključak 182
Abstract 184

MARKO JERKOVIĆ
»VITA ACTIVA« FRANJEVACA: IDEJNA I NORMATIVNA POZADINA DJELOVANJA MEĐU SARACENIMA ČETVORICE JERUZALEMSKIH MUČENIKA 185

Uvod 185
1. »Svjetski samostan« 186
2. Misijska mobilnost 196
Zaključak 205
Abstract 207

OD BEATIFIKACIJE DO KANONIZACIJE NIKOLE TAVELIĆA

LJUDEVIT ANTON MARAČIĆ, OFM CONV.
IZVJEŠĆA O MUČENIŠTVU SV. NIKOLE, A POSEBNO ONA IZ ŠIBENSKOG SAMOSTANA SVETOG FRANE 213

Riassunto 224

Ivan Armanda
PUT PREMA BEATIFIKACIJI NIKOLE TAVELIĆA I ULOGA BISKUPA ANTUNA JOSIPA FOSCA 227

Uvod 221
1. Osvrt na prisutnost Nikole Tavelića u povijesnim vrelima i literaturi do 1879. 228
2. Biskup Antun Josip Fosco. 231
3. Biskupijska razina Tavelićeve kauze. 234
4. Beatifikacija i njezina proslava u Šibeniku 238
Zaključak 242
Abstract 244

Augustin Kordić, OFM Conv.
ŠTOVANJE BL. NIKOLE TAVILIĆA IZMEĐU PRVOGA I DRUGOGA SVJETSKOG RATA (1918. – 1941.) 245

Uvod 245
1. Štovanje bl. Nikole Tavilića 246
1.1. Štovanje bl. Nikole Tavilića u Šibeniku 246
1.2. Štovanje bl. Nikole Tavilića u domovini 256
1.3. Štovanje bl. Nikole Tavilića izvan domovine 259
2. Rad na proglašenju svetim Nikole Tavilića 261
2.1. Priprema za hodočašće u Rim i molbu za proglašenje Nikole Tavilića svetim 261
2.2. Hodočašće u Rim s molbom da se Nikola Tavilić proglasi svetim 264
2.2.1. Hrvatski biskupi papi Piju XII. 265
2.2.2. Politički vođa hrvatskog naroda papi Piju XII. 266
2.2.3. Govor pape Pija XII. 266
2.2.4. Poslanica biskupa hrvatskom narodu iz Rima. 267
2.2.5. Osvrti na nacionalno hodočašće u Rim 268
2.3. Ostali radovi za kanonizaciju Nikole Tavilića 270
3. Posveta oltara bl. Nikole Tavilića u Jeruzalemu 273
3.1. Priprema za posvetu oltara bl. Nikole u Jeruzalemu 273
3.2. Bliža priprema za posvetu oltara bl. Nikole u Jeruzalemu . . 275
3.3. Posveta oltara bl. Nikole Tavilića u Jeruzalemu 276
4. Slike, kipovi, oltari i crkve bl. Nikole Tavilića. 280
5. Svetišta bl. Nikole Tavilića 282
5.1. Crkva sv. Frane u Šibeniku – Svetište bl. Nikole Tavilića . . . 282
5.2. Zavjetno hrvatsko svetište bl. fra Nikole Tavilića u Sarajevu 283

6. Čudesa po zagovoru bl. Nikole Tavilića 285
7. Neki bitni članci o bl. Nikoli Taviliću od 1933. do 1941. godine. . 291
8. Pjesme i drame u čast bl. Nikoli Taviliću 311
8.1. Pjesme u čast bl. Nikoli Taviliću 311
8.2. Drame o bl. Nikoli Taviliću 324
8.2.1. Gospodin zove – gluma iz prošlosti Bosne i života bl. Nikole Tavilića. 324
8.2.2. Mučenik našeg roda 324
8.2.3. Štefa Jurkić: Bl. Nikola Tavelić. 325
9. Umjetnici i bl. Nikola Tavilić 326
9.1. Kompozitori. 326
9.2. Slikari 326
9.3. Kipari 327
10. Film »Hrvati u Svetoj Zemlji« 328
11. Liga bl. Nikole Tavilića 331
12. Proslava 50. obljetnice proglašenja Nikole Tavilća blaženim . . . 332
13. Jubilarna 550. godina od smrti bl. Nikole Tavilića 342
14. Rasprava o rodu i mjestu rođenja bl. Nikole Tavilića 344
14.1. Rod bl. Nikole Tavilića. 344
14.2. Mjesto rođenja bl. Nikole Tavilića 346
15. Rasprava o prezimenu: Tavilić ili Tavelić 353
16. Knjige o bl. Nikoli Taviliću. 362
17. Glasnik bl. Nikole Tavilića 365
Zaključak 368
Riassunto 370

Ivan Karlić, OFM Conv. – Milan Gelo, OFM Conv.
TEOLOŠKA ANALIZA GOVORA PAVLA VI. U PRIGODI PROGLAŠENJA SVETIMA NIKOLE TAVILIĆA I DRUGOVA . . . 373

Uvod 374
1. Mučeništvo kao kršćanski fenomen 374
2. Mučeništvo u franjevačkoj tradiciji 379
2.1. Franjina želja za mučeništvom 379
2.2. Bonaventurina teologija mučeništva 381
3. Svojevoljnost – bitna oznaka kršćanskoga mučeništva 383
4. »Uspomena postaje aktualnost« – trajna aktualizacija mučeništva 385
Zaključak 388
Abstract 389

Suzana Vrhovski Peran
MEDIJSKI ODJEK KANONIZACIJE SV. NIKOLE TAVELIĆA 391

Uvod 391
1. Istraživanje i rezultati 393
1.1. »Aktualnosti Kršćanske sadašnjosti« – »AKSA« 394
1.2. Kršćanska obiteljska revija »Kana« 396
1.3. »Glas Koncila« 397
1.4. Revija sv. Antuna Padovanskog »Veritas« 399
1.5. Objave u ostalim glasilima 408
2. Rasprava 408
Zaključak 410
Abstract 413

PRILOZI

Augustin Kordić, OFM Conv.
Prilog 1:
PRIJEVODI TEKSTOVA O MUČENIŠTVU SV. NIKOLE TAVELIĆA I DRUGOVA 417

Prilog 2:
GOVOR PAPE PAVLA VI. U RIMU NA ANGELUSU 21. LIPNJA 1970. O PROGLAŠENJU SVETIM BL. NIKOLE TAVELIĆA I DRUGOVA 429

Prilog 3:
LATINSKI IZVORNIK BULE PROGLAŠENJA SVETIM BL. NIKOLE TAVELIĆA I DRUGOVA »DIVINI MAGISTRI« 430

Prilog 4:
HRVATSKI PRIJEVOD BULE PROGLAŠENJA SVETIM BL. NIKOLE TAVELIĆA I DRUGOVA »DIVINI MAGISTRI« 438

Uvod 438
Sv. Nikola i drugovi mučenici 438
Priprava za mučeništvo 439
Svjedočanstvo za Krista 439
Štovanje mučenika 440
Rad oko kanonizacije 441
Slavlje kanonizacije 442

RIJEČ ŠIBENSKOG BISKUPA MONS. TOMISLAVA ROGIĆA

Međunarodni znanstveni skup o Nikoli Taveliću, listopad 2017.

Sveti Nikola Tavelić, Šibenčanin, svećenik, franjevac, misionar i mučenik za Krista prvi je proglašeni svetac iz hrvatskog naroda. Slavio je Šibenik s cijelom Crkvom u domovini i po svijetu 1970. prvog hrvatskog proglašenog svetca i mučenika slavljem koje se i danas pamti. Bilo je to samo četiri godine nakon proslave 900 godina od prvog spomena Šibenika kao hrvatskog slobodnog grada (1066. – 1966.).

Međunarodni znanstveni skup održan u listopadu 2017. uvelike je osvijetlio i približio lik Nikole Tavelića, ali i vrijeme u kojem je živio, prilike u Šibeniku, Svetoj Zemlji i Crkvi općenito. Kakva su bila duhovna stremljenja toga doba i na koji se način propovijedalo evanđelje, što je to misionare gonilo da drugima i drugačijima naviještaju Isusa Krista. Na različite načine analiziran je i sam postupak kanonizacije te duhovna baština svetih mučenika i njihove poruke za današnje vrijeme. Možda je najupečatljivije upravo to koliko je cilj kršćanskog života: doći u raj, ostvariti vječno blaženstvo u Bogu – Taveliću i drugovima bio važniji od svega drugoga.

Prolazi vrijeme. Nižu se drugi proglašeni svetci i blaženici iz hrvatskog naroda, a sveti Nikola Tavelić kao da pada u zaborav. Znanstveni skup i cijeli program trogodišnje priprave na 50. obljetnicu njegova proglašenja svetim ima za cilj iznova istaknuti njegov svijetli primjer mučeništva, svjedoka Kristova koji odzvanja svojim porukama i u današnjem vremenu. Sveti Nikola Tavelić ima nam puno toga za reći u novim prilikama današnjice, osobito u dijalogu među religijama. Kako ostati vjeran Božjoj objavi, naviještati i dosljedno svjedočiti pa i pod cijenu žrtve.

Naše vrijeme sve postavlja u pitanje do te mjere da se gubi jasnoća stavova, uvjerenja. Sve može i ovako i onako. I najveće svetinje olako se izvrgavaju ruglu. Temeljne vrijednosti obitelji, života, čovjeka kao slike Božje, njegovo dostojanstvo – dovedeni su u pitanje. Kao da smo u današnjem poimanju čovjekove slobode izgubili kompas (busolu). Ima li vrijednosti za koje se isplati živjeti uporno svjedočeći svakog dana? Ima li

ideala za koje se isplati uložiti sav svoj život, za njih živjeti i umrijeti ako zatreba? Ima li danas u našim sredinama smisla za žrtvu, velikodušnost bez računice?

Sveti mučenici nisu silom nametali svoju vjeru, nego tumačili, naviještali i životom svjedočili. Crkva je i danas pozvana biti misionarska, navjestiteljska. Ne zatvoriti se u neke postojeće okvire i uzmicati pred svijetom, zatvarati se u sebe. Zar se umanjila radost i slava Uskrsnuća Kristova koje treba naviještati i svjedočiti? Sigurno nije. Mučenicima je bio važniji Isus Krist negoli što će se s njima dogoditi, što će o njima pisati, što će im učiniti. To je hrabrost vjere koju slavimo, kojoj se divimo. Možda nam toga danas nedostaje? Kako kaže papa Franjo, naviještati nenametljivo, ne isključivo, ali hrabro biti Kristov vjernik, s ponosom.

To je sigurna evanđeoska poruka svetog Nikole Tavelića koju želimo iznova otkriti, na njoj se nadahnuti i pod zaštitu Nikolina zagovora staviti. Svjedočanstvo i snaga mučeništva možda nam danas treba i više nego ikad da bi našu vjeru učvrstili, jasnije vidjeli životnu stvarnost i dosljednije živjeli svoje opredjeljenje za Krista.

Nacionalno svetište sv. Nikole Tavelića u Šibeniku ima upravo tu ulogu i zadatak za cijelu Crkvu u Hrvata i našu Šibensku biskupiju, promicati pobožnost i kult utjecanja pod zaštitu našeg prvog proglašenog svetca. Ne prepustiti zaboravu tako svijetli primjer koji uvijek iznova nadahnjuje kršćanski duh. Prepoznati u svetcu uzor za nasljedovanje, zagovornika i zaštitnika u nevoljama današnjih nedoumica i trajno poticati na molitvu da bismo i mi bili Kristovi u današnjem svijetu.

Vjerujem da će mnogi čitajući ovaj Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Šibeniku 2017. bolje razumjeti tko je bio Nikola Tavelić i zašto nam toliko toga ima za reći i danas.

+ Tomislav Rogić, šibenski biskup

SVETI NIKOLA TAVELIĆ I NJEGOVA BRAĆA: FRANJEVCI KOJI SU LJUBILI SVE DO MUČENIŠTVA

Evanđeosku novost propovijedanja Radosne vijesti cijelome svijetu u svoje su vrijeme izuzetno dobro prihvatili i primijenili sv. Franjo Asiški, a osobito njegovi sljedbenici objedinjujući samostanski stil života s otvorenošću svijetu. Oni su granice svojega djelovanja pomakli iz Asiza, Italije i Europe do najudaljenijih dijelova svijeta. Na tome putu dugom osam stoljeća nisu ih mimoišle ni mnogobrojne nevolje i zapreke. Unatoč nevoljama na putu, nošeni misionarskim žarom i zanosom Duha Svetoga, rasterećeni od ikakvih zemaljskih navezanosti, ovi putujući propovjednici žele biti glasnici Velikoga Kralja unatoč svemu. Nakon prvih franjevačkih mučenika u Maroku 1220. godine brojni su franjevački mučenici ubijeni od strane muslimanâ poradi svoje vjere. Danas su aktualniji i značajniji no ikad s obzirom na postojeći obnovljeni stav radikalnih skupina u islamskoj religiji koji se očituje u poticanju mržnje prema kršćanima i njihova progona. Dakako, nisu franjevce progonili samo muslimani. Neshvaćanja pa čak i životnu ugrozu i progone podnosili su oni i među svojima.

Istina, nije ovo bila glavna tema Četvrtog međunarodnog znanstvenog skupa »Franjevački velikani« o sv. Nikoli Taveliću održana u Šibeniku 20. i 21. listopada 2017. godine u prvoj pripravnoj godini proslave pedesete obljetnice kanonizacije našeg prvog hrvatskog svetca, ali je svakako nezaobilazna točka u Nikolinu životopisu. Nikola Tavelić rođen je oko 1340. u gradu Šibeniku. Prvo je bio misionar u Bosni da bi potom s trojicom braće: Talijanom Stefanom da Cuneo, Petrom iz grada Narbone te Deodatom iz Ruticinija pošao u Svetu Zemlju gdje je u Jeruzalemu pripravio govor u obranu kršćanske vjere koji je izgovorio pred jeruzalemskim kadijom. Pozvani svi zajedno neka opovrgnu rečeno odlučno su to odbili te su zbog toga ubijeni. Njihovo se mučeništvo dogodilo 14. studenoga 1391. Svetima ih je proglasio Pavao VI., 21. lipnja 1970. »Sveti Nikola Tavelić i njegova subraća« – piše Pavao VI. u homiliji u prigodi njihove kanonizacije – »nisu prezirali muslimanski svijet. Naprotiv, na svoj su ga način ljubili« te citira Pravilo svetoga Franje što ga slijede suvremeni mučenici, a prema kojemu se, ako je to milo Bogu, i po cijenu

života može i treba propovijedati evanđelje »nevjernicima« kako bi ih se pozvalo na vjeru u Presveto Trojstvo i na krštenje.

Posebnost Isusove zapovijedi: »Tko život svoj položi za svoje prijatelje« (Iv 15,13) je u tome da prihvatimo ono što je on učinio za nas darujući život za svoje prijatelje. Isus umire u ljubavi i daje zapovijed da učenici žive u ljubavi, a ne u mržnji. Nikola i njegovi drugovi prihvatili su Isusovu zapovijed, izdigli se iznad niskih poriva mržnje, netolerancije i nasilja te su mučeništvom posvjedočili najviši stupanj ljubavi prema bližnjemu.

Hrvatsko nacionalno svetište u Šibeniku promocijom kulta štovanja sv. Nikole Tavelića, franjevca i mučenika, nastavlja usmjeravati vjernike na putu nasljedovanja Krista otkrivajući im ponovno lik našega svetca kao istinskog svjedoka ljubavi prema bližnjemu. Njegovo svjedočanstvo ima evanđeosko utemeljenje pa je onda i poruka uvijek nova i suvremena. Za bolje razumijevanje Nikole, njegova vremena, njegova misionarskoga pothvata te napose kraja njegova života, veliku pomoć pružit će nam radovi s ovoga znanstvenoga skupa. Prvi je to skup ove vrste nakon gotovo pedeset godina. U najvećem broju povjesničari, ali i teolozi, filozofi i arheolozi, žele nam osvijetliti i približiti Nikolino vrijeme i njegov život. Nikola je prije svega evangelizator, donositelj Radosne vijesti, donositelj Božje istine onima koji je ne posjeduju. Nikola je svjedok ljubavi Kristove namijenjene svim ljudima pa i onima koji nas progone. Ima ta svevremena poruka svoju aktualnost i u našem vremenu, a imamo što naučiti i mi, kršćani, danas. Zapravo, baš mi, franjevci, trebali bismo se dobro zagledati u primjer sv. Nikole Tavelića, svetca koji izlazi iz sigurnosti i odlazi ususret svijetu nošen jedinom sigurnošću Boga Isusa Krista i njegovom žrtvom ljubavi.

Fra Ivan Bradarić
Rektor Hrvatskog nacionalnog svetišta
sv. Nikole Tavelića u Šibeniku

PREDGOVOR UREDNIKÂ ZBORNIKA

Prvi međunarodni, a četvrti u nizu, znanstveni skup »Franjevački velikani«, bio je posvećen sv. Nikoli Taveliću. Skup je održan u Šibeniku od 20. do 21. listopada 2017. godine u organizaciji sljedećih ustanova: Katolički bogoslovni fakultet (Katedra crkvene povijesti i Katedra dogmatske teologije), Studium Biblicum franciscanum – Custodia di Terra Santa, Grad Šibenik, Samostan sv. Franje u Šibeniku, Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konventualaca te Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda. Razlog odabira jednoga hrvatskoga franjevačkoga velikana, sv. Nikole Tavelića, nakon što je obrađen Roger Bacon (2014.), Aleksandar Haleški (2015.) i Robert Grosseteste (2016.), nalazi se među ostalim u blizini jubileja njegova proglašenja svetim. Naime, svetište sv. Nikole Tavelića u Šibeniku otvorilo je trogodišnju pripravu za proslavu 50. obljetnice njegova proglašenja koja će se održati 2020. godine.

Obrada lika sv. Nikole Tavelića, značenja i okolnosti njegova mučeništva na simpoziju je realizirana kroz 17 izlaganja, od kojih je 15 autora svoje radove priredilo za ovaj zbornik "Sv. Nikola Tavelić mučenik - njegovo vrijeme i trajna poruka".

Prva velika cjelina posvećena je povijesnoj analizi prostora i vremena u kojima je sv. Nikola Tavelić djelovao i podnio mučeništvo. Daniel Patafta predstavlja razvoj franjevačkoga reda u doba sv. Nikole Tavelića s posebnim naglaskom na dva franjevačka smjera razvoja u XIV. i XV. stoljeću koja su nazvana konventualizam i opservancija. Ivan Majnarić i Tomislav Galović povezali su svoja izlaganja sa simpozija u jedan rad u kojem prikazuju povijest grada Šibenika te Kraljevine Hrvatske i Dalmacije u XIV. stoljeću – upravo u vremenu u kojemu doživljavaju svoj razvoj na urbanom, društvenom, gospodarskom i društvenom planu. Sanja Miljan istražila je Samostan sv. Franje u Šibeniku od kraja XIII. do početka XV. stoljeća te djelatnost njegovih franjevaca i njihov značaj za šibensku komunu. Narcyz Stanisław Klimas prikazuje razdoblje organizacije Kustodije Svete Zemlje krajem XIV. i početkom XV. stoljeća, njezin pravni položaj u odnosu na islamsko pravo te život franjevaca u Jeruzalemu u tzv. »mamelučkom razdoblju«. Eugenio Alliata na simpoziju predstavio je arheološka saznanja o samostanu na brdu Sion, po-

sebno u razdoblju od kraja XV. do polovice XVI. stoljeća, ali nažalost nije poslao rad za zbornik.

Drugi tematski krug tiče se franjevaca i teologije mučeništva. Darko Tepert analizira svetopisamske tekstove o žrtvi u vidu mučeništva te predstavlja svetopisamske korijene mučeništva u nekim spisima sv. Franje Asiškoga. Nedjeljka s. Valerija Kovač piše o mučeništvu kao zahtjevu krštenikova zajedništva s Kristom i nasljedovanja Kristova života te kroz to načelo čita konkretne oblike mučeništva kroz povijest Crkve i osvrće se na neke aktualne izazove u vezi s određivanjem mučeništva iz kristocentrične perspektive. O teološko-moralnim implikacijama mučeništva u svjetlu kristocentričnosti kršćanske vjere i svjedočanstva za istinu evanđelja piše Tomislav Smiljanić. Marinko Pejić predstavlja franjevca Anđela Klarenskoga (Angelo Clareno) iz XIV. stoljeća i njegova djela kao jednoga od najboljih poznavatelja kršćanskoga Istoka, ne samo iz povijesne perspektive, nego i u vidu njegova značenja za današnje franjevačke zajednice. »Vita activa franjevaca: idejna i normativna pozadina djelovanja među Saracenima četvorice jeruzalemskih mučenika« bila je tema izlaganja Marka Jerkovića s posebnim naglaskom na dvije karakteristike Franjevačkog reda – mobilnost franjevaca prema Svetoj Zemlji i njihovo tamošnje misijsko djelovanje.

Treća cjelina sadržava teme koje su izravno povezane s beatifikacijom i kanonizacijom Nikole Tavelića. Ljudevit Maračić predstavlja pisana izvješća o mučeništvu sv. Nikole s težištem na izvješću koje je očuvano u šibenskom Samostanu sv. Frane gdje je u brevijaru iz 1411. ispisan cjeloviti opis mučeništva. Augustin Kordić opširno prikazuje različite razine »Štovanja bl. Nikole Tavilića između Prvog i Drugog svjetskog rata 1914. – 1945.« Ivan Armanda proučavao je put prema beatifikaciji Nikole Tavelića 1889. godine te ulogu biskupa Antuna Josipa Fosca u pokretanju kauze i njezinu razvoju. Hrvatin Gabrijel Jurišić na simpoziju je iznio javnosti manje poznate inicijative vezane za kanonizaciju bl. Nikole Tavelića predstavljajući značajne likove Crkve u Hrvata koji su sudjelovali u neposrednoj pripremi za kanonizaciju, ali nažalost nije priredio rad za zbornik. Ivan Karlić i Milan Gelo predstavljaju teološku analizu govora papa Pavla VI. u prigodi proglašenja svetim Nikole Tavilića te papin govor proširuju drugim elementima kršćanskoga shvaćanja mučeništva i povezuju ga s poimanjem mučeništva u franjevačkoj teološkoj misli. Suzana Vrhovski Peran analizirala je tadašnje izvještaje o kanonizaciji sv. Nikole Tavelića posebno u kato-

ličkim glasilima »Aktualnosti kršćanske sadašnjosti«, »Glasu Koncila«, »Veritasu« i »Kani« raspoređene prema temama, vrstama i autorima te se osvrće na zastupljenost sv. Nikole Tavelića u suvremenim crkvenim medijima.

U Dodatku su priloženi dokumenti značajni za proglašenje svetim Nikole Tavelića.

Srdačno zahvaljujemo organizatorima za besprijekornu realizaciju simpozija i posebno Samostanu sv. Frane u Šibeniku za velikodušno gostoprimstvo. Kao plod održanoga znanstvenoga simpozija, ovaj zbornik predstavlja vrijedan doprinos u održavanju spomena na prvoga hrvatskoga svetca Nikolu Tavelića u vjerničkoj svijesti našega naroda. Zbornik doprinosi održavanju ne samo spomena kao sjećanja na događaje iz slavne prošlosti kojima se kao narod ponosimo, nego živoga sjećanja na jednoga našega franjevačkoga velikana koji nam je trajni uzor za nasljedovanje. Takvi likovi su potrebni na poseban način u današnje vrijeme u kojemu vjera u Boga postaje rubna stvarnost, a ostvarenje sebe u ovozemaljskim okvirima jedini životni ideal. Takvi su likovi ohrabrujući za današnje vrijeme i zbog toga što se nerijetko dovodi u pitanje Isusov poziv za navještajem evanđelja svim ljudima i što mnogi kršćani diljem svijeta trpe zbog svoje vjere. Sv. Nikola Tavelić i danas je živi svjedok neopozive predanosti Bogu i njegovu Kraljevstvu.

doc. dr. sc. Daniel Patafta

doc. dr. sc. Nedjeljka s. Valerija Kovač

PREFACE OF THE EDITORS

The first international, and the fourth in a series, scientific conference »The Great Franciscans« was dedicated to St. Nikola Tavelić. The event was held in Šibenik from 20th to 21st October 2017, and was organized by the following institutions: University of Zagreb Catholic Faculty of Theology (Department of Church History and Department of Dogmatic Theology), Studium Biblicum Franciscanum – Custodia di Terra Santa, City of Šibenik, Monastery of St. Francis in Šibenik, Croatian Province of St. Jerome of Conventual Franciscans and the Croatian Franciscan Province of St. Cyril and Methodius. The reason for choosing one of the great Croatian Franciscans, St. Nikola Tavelić, after it have been researched Roger Bacon (2014), Alexander of Hales (2015) and Robert Grosseteste (2016), lies in the nearness of the jubilee of his canonization. Namely, the shrine of St. Nikola Tavelić in Šibenik, opened up a three-year preparation for the celebration of the 50th anniversary of his proclamation as saint, which will be held in the year 2020.

Investigating the character of St. Nikola Tavelić, his importance and the circumstances of his martyrdom at the scientific conference has been realized through 17 presentations, of which 15 prepared their works for this scientific collection of papers with the title "St. Nikola Tavelić Martyr - His time and Permanent Message".

The first major unit is dedicated to the historical analysis of place and time when St. Nikola Tavelić lived and was martyred. Daniel Patafta brings the overview of the development of the Franciscan order in the time of St. Nikola Tavelić, with a special emphasis on the development of two Franciscan reforms in the 14th and 15th century, known as conventualism and observantism. Ivan Majnarić and Tomislav Galović connected their presentations from the conference to one work, which depicts the history of the City of Šibenik and of the Kingdom of Croatia and Dalmatia during the 14th century – precisely during the time when they were experiencing their development on urban, social, economic and social level. Sanja Miljan investigated the monastery of St. Francis in Šibenik from the end of the 13th century to the beginning of the 15th century, the activities of the Franciscans of this monastery and their importance for such a modest commune as was Šibenik. Narcyz Stanisław Klimas shows the period of the organization of the Custody of the

Holy Land from the end of the 14th to early 15th century, its juridical position in relation to the Islamic law and the life of the Franciscans in Jerusalem in the so-called »period of the Mamluk«. Eugenio Alliata presented at the conference the archaeological knowledge about the Convent on Mount Sion, in particular in the period from the end of the 15th up to the mid-16th century, but unfortunately he did not turn his presentation into a scientific paper.

The second part includes the themes of the Franciscans and the theology of martyrdom. Darko Tepert analyses the Scriptural texts about the meaning of victim in the perspective of martyrdom and the Scriptural roots of martyrdom and in some of the writings of St. Francis of Assisi. Nedjeljka Sr. Valerija Kovač writes about martyrdom as a Christian request of communion with Christ and imitation of his life and based on this principle reads the concrete forms of martyrdom through the history of the Church. Finally she reflects on some of the current challenges in terms of determining martyrdom from the Christocentric perspective. About the theological and moral implications of martyrdom in the Christocentric light of the Christian faith and witness of the truth of the Gospel writes Tomislav Smiljanić. Marinko Pejić represents the 14th-century Franciscan friar Angelo Clareno and his work, as one of the best connoisseurs of the Christian East, not just from a historical perspective but also in view of his significance for the present of the Franciscan community. »*Vita activa* of the Franciscans: conceptual and normative background of action among the four martyrs of the Saracens« was the theme of exposure by Marko Jerković, with a special emphasis on two characteristics of the Franciscan order – the mobility of the Franciscans to the Holy Land and their local missionary activity.

The third unit contains themes that are directly related with the beatification and canonization of Nikola Tavelić. Ljudevit Maračić presents the martyrdom of St. Nikola, with the main focus on the report that is preserved in the Monastery of St. Francis in Šibenik, in a breviary from 1411 which contains a full description of his martyrdom. Augustin Kordić writes lengthily about the different levels of "The Worship of the Blessed Nikola Tavilić between the First and the Second World War, 1914 – 1945". Ivan Armanda studied the process of beatification to the year of 1889 and the role of the Bishop Antun Josip Fosco in launching the causa and its development. Hrvatin Gabrijel Jurišić has spoken on the conference about less known initiatives related to the canonization of

the Blessed Nikola Tavelić, presenting significant persons of the Church in Croatia who participated in the immediate preparation of the canonization. Unfortunately he did not turn his presentation into a scientific paper. Ivan Karlić and Milan Gelo present the theological analysis of the speech by Pope Paul VI on the occasion of the canonization of Nikola Tavilić, and extend the Pope's speech to other elements of the Christian understanding of martyrdom and connect it with understanding of martyrdom in the Franciscan theological thought. Suzana Vrhovski Peran made an analysis of the reports about the canonization of St. Nikola Tavelić especially in Catholic gazettes "Aktualnosti kršćanske sadašnjosti", "Glas Koncila", "Veritas" and "Kana" arranged according to topics, types and authors, and reflects on the representation of St. Nikola Tavelić in the contemporary Church's media.

In the appendix there are the documents relevant for the proclamation of Nikola Tavelić as a saint of the Catholic Church.

At the end we would like to thank the organizers for the excellent realization of the scientific conference, and especially many thanks to the Monastery of St. Francis in Šibenik for the generous hospitality. As a result of this scientific conference, here is this collection of papers which represents a valuable contribution in keeping the mention of the first Croatian saint – Nikola Tavelić – in the memory of the faithful in our nation. This collection of papers contributes to the maintenance of memory of the events from the glorious past of our nation which we are so proud of, but also to the living memory of one of our great Franciscan, who is continuing to be a role-model for imitation. Such characters are required in a particular way at the present time, in which the faith in God becomes a marginal reality, and the realization of the self in earthly frames the only ideal of the human life. Such persons are encouraging for today also due to the facts that the Jesus' call for the proclamation of the Gospel to all people is often questioned and that many Christians worldwide suffer because of their faith. St. Nikola Tavelić today is a living witness of the irrevocable commitment to God and his Kingdom.

Assist. Prof. Daniel Patafta

Assist. Prof. Nedjeljka Sr. Valerija Kovač

ZBORNICI RADOVA
KATOLIČKOG BOGOSLOVNOG FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

I.
50. obljetnica svečanog otvaranja
i početka Drugoga vatikanskoga koncila

II.
Filozofija i teologija u kontekstu znanstveno-tehničke civilizacije

III.
Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije

IV.
Filozofija i religija – suvremene perspektive

V.
Mariologija nakon Drugog vatikanskog koncila:
prihvaćanje, rezultati, perspektive

VI.
Religija između hermeneutike i fenomenologije

VII.
Nastavničke kompetencije

VIII.
Da život imaju

IX.
Sv. Nikola Tavelić mučenik – njegovo vrijeme i trajna poruka

Prvi međunarodni, a četvrti u nizu,
znanstveni skup »Franjevački velikani«,
bio je posvećen sv. Nikoli Taveliću.

Skup je održan u Šibeniku
od 20. do 21. listopada 2017. godine
u organizaciji sljedećih ustanova:
Katolički bogoslovni fakultet
(Katedra crkvene povijesti i Katedra dogmatske teologije),
Studium Biblicum franciscanum – Custodia di Terra Santa,
Grad Šibenik, Samostan sv. Franje u Šibeniku,
Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konventualaca te
Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda.

ISBN 978-953-64-2019-3
9 789536 420193
CIJENA: 180 kn